

Herman van der Worp, geschilderd door Simon de Heer (1930), olieverf op doek, 59 × 49 cm. (particuliere collectie, Delden)

Kunstschilder Herman van der Worp (1849-1941)

Peter Kooij

Hermannus Wilhelm van der Worp, roepnaam Herman, geboren 8 januari 1849 in de Spiegelstraat, groeit op aan de Oudewand, waar hij ongeveer vijftig jaar woont, gevolgd door enkele jaren aan het Hoornwerk. In 1905 verlaat hij Zutphen; een jaar later vestigt hij zich in Delden, waar hij tot aan zijn overlijden in 1941 woont. In dit artikel ligt de nadruk op Hermans Zutphense jaren.¹ Van 9 september tot 11 november 2012 is er in Delden een overzichtstentoonstelling van zijn werk, dat past in de traditie van de 19de-eeuwse landschapsschilders van de school van Barbizon. Het Stedelijk Museum Zutphen exposeert in diezelfde periode enkele werken van hem.

Familie

Hermans vader, Willem (1803-1878), werkt in Zutphen als *Kunstschilder en Teekenmeester* en daarnaast vanaf 1866/67 enige jaren als fotograaf.² Het Stedelijk Museum Zutphen verwerft al bij leven werk van hem.³ In 1830 huwt Willem Cornelia van Gumster. Ze krijgen veertien kinderen; Herman is hun tiende kind.⁴ Het gezin woont vanaf 1851/52 aan de Oudewand 21,⁵ toen een voorname buurt.⁶ Willems werkplaats bevindt zich in het nabijgelegen voormalige klooster.

In 1864 krijgt Zutphen een hogere burgerschool en burgeravondschoon, waar Willem leerkracht wordt in handtekenen, en bij de laatste ook in boetseren. Deze lessen geeft hij tot een ernstige ziekte hem treft 'en waarvan het einde nog niet te voorzien is'. Zoon Herman neemt vervolgens voor enige tijd het grootste gedeelte van de lessen van zijn vader waar.⁷

Het werk van Willem van der Worp heeft voornamelijk lokale betekenis: door de vastlegging van stadsgezichten. Door een tekening van hem is de muurschildering, die tot 1889 de Burgerzaal sierde, bekend gebleven.

Hermans broer Hendrik (1840-1910) is eveneens kunstschilder. Reeds in 1867

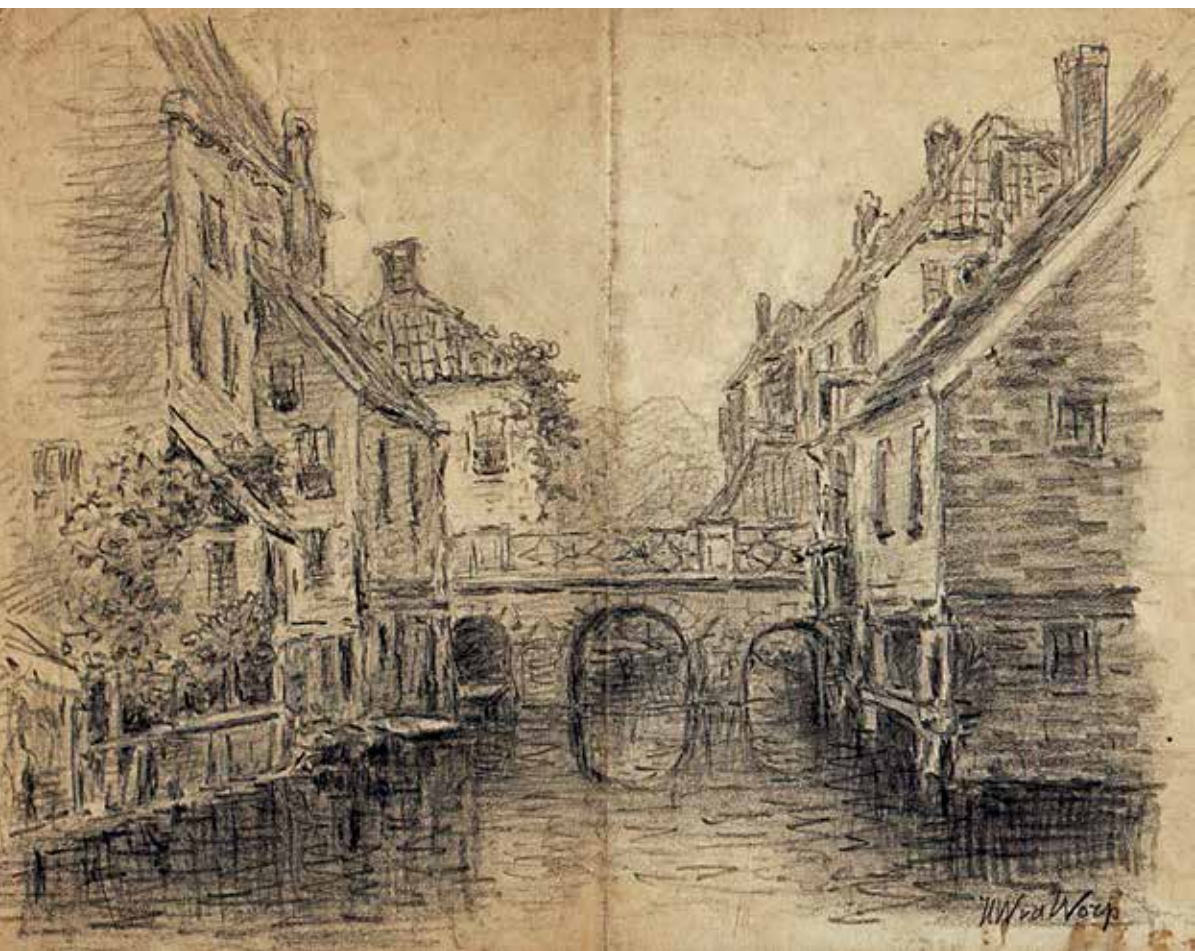
vertrekt Hendrik uit Zutphen en vóór die tijd is hij al elders aan het werk, wat de geringe sporen in zijn geboorteplaats verklaart. Kunstschilder Simon de Heer is een leerling van hem.⁸ Simon is bevriend met Herman en maakt in 1930 een portret van hem, dat zich tegenwoordig in hotel Carels-haven te Delden bevindt (zie de afb. hiernaast).

Fotograaf

Hermans broodwinning is decennialang de fotografie. Als negentienjarige noemt hij bij de aanmelding voor militaire dienst reeds als beroep *Photographist*; hij krijgt overigens vrijstelling wegens bijziendheid.⁹ Pas in 1900 staat hij te boek als kunstschilder, hoewel hij al veel langer schildert.

Vader Willem gaat hem voor als fotograaf. Als Willem in 1871-1872 als fotograaf stopt, staat zoon Herman op Willems werkplek als *Photograaf* vermeld.¹⁰ Herman is gespecialiseerd in het vergroten van portretten.¹¹ Ook fotografeert hij gebouwen, zoals van de Nederlandsche Mettray en in 1895 de Librije, in opdracht van iemand die publiceert over middeleeuwse bibliotheken.¹² Bij zijn overlijden¹³ heet het dat het fotograferen hem maar weinig bevredigde.

Men herinnert hem als een oud-Zutphe-

Berkelzicht, potlood op papier, 25 × 36 cm. (particuliere collectie, Delden)

naar die jaren aan de Oudewand heeft gewoond, waar hij een fotografisch atelier had. Aannemelijk is dat hij de inkomsten daaruit nodig had en pas rond zijn vijftigste, na een eerste solotentoonstelling, voldoende vertrouwen kreeg in zijn schilderwerk. Deze loopbaan verklaart waarom Herman geen officiële schildersopleiding volgde. Van zijn vader leerde hij beide vakken.¹⁴

Pictura

In 1862 is vader Willem van der Worp medeoprichter van de Zutphense kunstvereniging die de naam Pictura¹⁵ krijgt. Hij is jarenlang

bestuurslid. Pictura beoogt door kunstbe-schouwingen en tentoonstellingen van leven-de meesters de belangstelling van de Zutphenaren voor de kunst aan te wakkeren. Na een belangrijke tentoonstelling van *Levende Meesters* in 1871 constateert het bestuur op grond van het geringe aantal bezoekers dat men in Zutphen het bewijs heeft geleverd weinig belangstelling voor schilder- en tekenkunst te hebben. Pictura organiseert ook verlotingen van kunstwerken, waaronder tussen 1881 en 1907 werken van Herman. Als tentoonstellingsruimte gebruikt Pictura vaak de Grootte Sociëteit aan de Oudewand, pal tegenover het woonhuis van de familie Van der Worp.

In 1878 lijdt Pictura met de dood van Wil-

lem van der Worp een groot verlies. Zijn zoon wordt in zijn plaats in het bestuur gekozen. Herman krijgt de bestuursfunctie *directeur van orde*. Dat wil zeggen dat hij belast wordt met de inrichting van tentoonstellingen en de leiding van de kunstbeschuwingen. Hij wordt herkozen tot in 1911, als hij al niet meer in Zutphen woont.

Al voor zijn bestuurslidmaatschap is Herman actief voor Pictura, zoals bij een tentoonstelling in 1877, waar zijn inzet bij de inrichting beloond wordt met een geschenk van het bestuur: een met schildersbenodigdheden gevulde schilderskist met ezel. Hieruit zou men kunnen opmaken dat hij dan nog niet erg actief is als schilder, hoewel er op deze tentoonstelling wel een schilderij van hem hangt. In de volgende decennia neemt Herman herhaaldelijk deel aan groepstentoonstellingen van Pictura. In 1881 beloont een gerenommeerde jury een ingezonden werk van hem met een van de medailles, waarbij hij in gezelschap verkeert van kunstenaars die nu nog landelijke bekendheid genieten.

Werktypering

Bosgezichten zijn het meest voorkomend. Zijn oeuvre is niet vernieuwend, ook niet gezien vanuit zijn tijd. Hij is te typeren als late navolger van de school van Barbizon.¹⁶ In het midden van de 19de eeuw zoekt deze Franse schildersgroep het ongerepte landschap, omdat 'de stad niet deugt'. Ze schilderen met losse toets, zonder gedetailleerde afwerking. Dit kenmerkt ook Hermans lange carrière, zonder in de basis essentiële veranderingen te ondergaan. Hij doet, naar een criticus uit zijn tijd, niet aan 'ismen', noch aan 'scho-len'.¹⁷

Eenmanstentoonstellingen heeft Herman vaker. Zoals een verkooptentoonstelling in 1897 in de Groote Sociëteit, van voorname-

lijk landschapsschilderijen, die 'zeer de moeite van een bezichtiging waard zijn [...] met een zeldzame realiteit [...] weergegeven'. Titels zijn onder andere *Eiken nabij het huis 't Velde*, *Weide aan de Berkel (Nazomer)* en *Op den Houtwal (Zutphen)*.

In 1900 is er een verkooptentoonstelling in de Groote Sociëteit, met opnieuw veel landschappen.¹⁸ Te zien zijn verder onder meer *Het Klooster te Zutphen* (zijn werkplaats dus), *Gezicht op Warnsveld* en *Melkbrugje (Helbergen)*. Een van de kopers is een lid van de familie Spier,¹⁹ welke familie een belangrijke rol speelt binnen de Joodse gemeenschap in Zutphen; Jo Spier wordt een beroemde tekenaar. Volgens een recensent trekt Hermans werk ook tussen schilderijen van bekende meesters in hoge mate de aandacht. In 1901 volgt opnieuw een eenmansexpositie in de Groote Sociëteit, prijzen van dertig tot vijftig gulden, met onder meer *Gezicht op Zutphen* en *Gracht bij het huis de Voorst*.

Veelzijdig

Behalve talentvol schilder is Herman een groot muzikliefhebber, met een goed tenorgeluid. Hij is een der eerste leden bij de oprichting van het Zutphensch Mannenkoor. Ook is hij lid van de Zutphense afdeling van de gemengde zangvereniging Maatschappij ter bevordering der Toonkunst.²⁰ Bij beide koren is hij bovendien jarenlang penningmeester.²¹

Rond 1880 is Herman korporaal bij de Dienstdoende Schutterij en bestuurslid van de Schutterij-Scherpschutters-Vereeniging, waardoor hij kan deelnemen aan schietoefeningen op de stedelijke schietbaan buiten de Laarpoort.²² Zijn bijziendheid hindert hem ook hierbij blijkbaar niet.

Hij is vrijgezel. Mensen die hem in Delden meemaakten,²³ spreken over een vriendelijke man, een echte kindervriend, die opviel door

Gezicht op Zutphen, olieverf op doek, 26 × 36 cm.
(particuliere collectie, Delden)

een driewieler waarmee hij zijn schildersspullen vervoerde, en door zijn grote baard: 'hij zag eruit als Sint-Nicolaas'. Hij kocht zelden nieuwe kleding; zijn sokken en jaegerondergoed liet hij stoppen.

Museum

Op 6 april 1903 wordt Herman lid van de Commissie voor het Museum, waardoor hij betrokken is bij de start van het museum in het Wijnhuis.²⁴ Op 24 juni roept de jonge Commissie op voorwerpen beschikbaar te stellen. Op 6 juli volgt al een krantenverslag van de opening, door een verbaasde verslaggever. Tegen zijn verwachting in is er al een heuse presentatie te bewonderen, ondanks het weinige waarover men beschikt. Er is een

wand met schilderijen van Willem van der Worp.²⁵ Ter beperking van de uitgaven organiseert men vooralsnog geen tijdelijke tentoonstellingen met oude kunst. Door zijn directe betrokkenheid verbaast het niet dat de eerste schilderijtentoonstelling Hermans werk betreft. De omgeving van Zutphen heeft de meeste onderwerpen geleverd.²⁶ De tentoonstelling trekt veel bezoekers.²⁷ Herman is dat jaar ook bruikleengever: een officierssabel en een 18de-eeuwse klok.

Ook in 1904 en 1906 heeft hij er tentoonstellingen. De omgeving van Delden figureert voor het eerst prominent in het werk uit de zomer van 1904, een voorbode van zijn verhuizing. Verder onderscheidt deze tentoonstelling zich ook door enkele riviergezichten, een genre dat Van der Worp tot dan niet zo nadrukkelijk behandelde.²⁸

Bij de heropening van het museum in 1924 wordt zijn aquarel *Boterhal van binnen*, uit ongeveer 1895, geschonken door begunstiger Gimberg.²⁹ Tegenwoordig hangt in de vaste opstelling Hermans *Gezicht op Zutphen* uit 1878.

Herman wordt in 1924 erelid van Pictura. Dit leidt in 1927 tot een eretoonstelling in het museum van de inmiddels 77-jarige ‘nog zo krachtige kunstschilder te Delden’. Hij toont er waarschijnlijk ook zijn schilderij *IJssel bij Zutphen met ijsgang*, waarover hij in 1934 spreekt als ‘Mijn laatste schilderij dat ik in Zutphen geschilderd heb; wat een kalmte en rust’. In die tijd sieren zes werken het interieur van het hotel du Soleil aan de Zaadmarkt.

Delden

In Delden woont hij in Hotel Carelshaven. Daarachter wordt voor hem een atelier gebouwd op initiatief van de baron van Twickel. Herman verkoopt rechtstreeks vanuit zijn atelier. Het gebouwtje staat tegenwoordig op de monumentenlijst.

De *Zutphensche Courant* van 12 april 1941 meldt: ‘In het R.K. ziekenhuis te Delden is in den ouderdom van 92 jaar overleden de kunstschilder H.W. van der Worp. [...] Men kan zijn doeken in het geheele land aantreffen. Een deel van zijn werken is naar Amerika gegaan. Van der Worp was iemand met een zonnige natuur, dank zij zijn optimistische levensbeschouwing. [...] Drie jaar geleden heeft hij wegens zijn gezondheidstoestand zijn schilderwerk moeten neerleggen.’

Zijn graf bevindt zich op de Algemene begraafplaats van Delden. ●

Noten en bronnen

1. Dit artikel is een ingekorte versie van een hoofdstuk uit: Gert Banis, Peter Kooij & Zeno Kolks, *H.W. van der Worp (1849-1941). Met fotografisch oog geschilderd*, Delden 2012. Verschijnt sept. 2012 ter gelegenheid van de tentoonstelling.
2. Regionaal Archief Zutphen (hierna: RAZ), Jaarverslagen gemeente Zutphen over desbetreffende jaren.
3. RAZ, Jaarverslag gemeente Zutphen 1865.
4. RAZ, Bevolkingsregisters gemeente Zutphen, div. jaargangen.
5. RAZ, archiefnr. 349, opleggers kadasters, inv. nr. 573.
6. M.M. Doornink-Hoogenraad, *Adamanshuis. Een zusterhuis van de moderne devotie in Zutphen*, Zutphen 1983.
7. RAZ, Jaarverslagen gemeente Zutphen 1871 en 1872.
8. Familiearchief S. de Heer, geciteerd in 1.
9. RAZ, archiefnr. 0.002, inv.nr. 2938.
10. RAZ, archiefnr. 2, patentregisters, inv.nrs. 1823-1849.
11. RAZ, Adresboek Zutphen 1871.
12. B. Looper & J.C. Riemens (red.), *Geschiedenis in Zutphen*, Zutphen 1988.
13. *Zutphensche Courant* (ZC), 12 april 1941.
14. *Tubantia*, 10 april 1941, geciteerd in 1.
15. RAZ, archiefnr. 121 (Pictura), inv.nr. 3-5.
16. Z. Kolks in 1.
17. *Nieuwe Hengelosche Courant*, 13 januari 1934, geciteerd in 1.
18. NZC, 13 juni 1900.
19. RAZ, archiefnr. 349, inv.nr. 593.
20. RAZ, Archief 382, inv.nr. 1 en jaarverslag gemeente Zutphen 1904.
21. RAZ, Adresboeken Zutphen 1898-1902.
22. RAZ, Adresboeken Zutphen 1877-1885.
23. Uit 1.
24. RAZ, jaarverslag gemeente Zutphen, 1903.
25. ZC, 6 juli 1903.
26. ZC, 7 november 1903.
27. ZC, 10 november 1903.
28. ZC, 14 en 25 november 1904 en 7 juli 1906.
29. RAZ, Jaarverslag gemeente Zutphen 1924.